

PŘEDMLUVA

Slovník literární teorie, dílo středního rozsahu, vzniklé týmovou prací v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Praze a v Brně, je prvním českým pokusem o souhrnné poučení v otázkách poetiky, versologie, teorie prózy i dramatu ve formě lexikonu. Soustavný výklad této problematiky přinesla dvakrát vydaná Poetika Josefa Hrabáka (Čs. spisovatel, Praha 1973 a 1977), o niž jsme se ve výkladu a pojetí především opírali. Dílo je určeno v první řadě vysokoškolským studentům, redaktorům, středoškolským češtinářům, ale i všem, kdo se hlouběji zajímají o problémy literatury. Snažili jsme se o maximální srozumitelnost a dostupnost výkladu, aby slovníku mohl bez obtíží využívat každý absolvent střední školy.

Slovník přináší marxistický výklad literárních jevů, ale věnovali jsme pozornost i idealistickým a buržoazním pojetím, přičemž upozorňujeme na meze těchto koncepcí. Usilovali jsme o co největší šíři pojmů. Zahrnuli jsme i takové termíny, které jsou spjaty s jednou vědeckou školou, např. „tvárný postup“ (prijom), což je termín ruské formální školy. Pokusili jsme se vysvětlit i dost složité pojmy textologie, teorie informací, moderní teorie folklórní slovesnosti atd., pokud jsou obecněji rozšířeny. Přihlíželi jsme i k termínům antické rétoriky i teorie dramatu, k časoměrné metrice atd., i když se může na první pohled zdát, že jde o pojmy z větší části už jen historické. Vybírali jsme převážně ty, které se i v nové době uplatnily.

Výklad literárních škol a směrů zařazujeme jen výběrově, především ty, které se týkají českého literárního vývoje a moderní doby nebo pokud jde o pojmy obecně užívané. Obširnější informaci o těchto směrech najde čtenář v příručce, kterou připravil pro tisk týž pracovní kolektiv (Slovník literárních směrů a skupin).

U každého hesla, pokud jde o slova cizího původu, připojujeme výklad vzniku a původního smyslu termínu. Přitom řecká slova přepisujeme do latinské abecedy, protože znalost řečtiny u mladší generace se podstatně oslabila.

Název hesla se objevuje v dalším výkladu zkráceně, pouze začáteční písmeno (resp. písmena – při víceslovných termínech), a tato zkratka není skloňována (např. sonet zkracujeme s. i v jednotlivých pádech).

Příklady k jednotlivým jevům uvádíme, pokud nezabírají příliš místa, jako u tropů, figur, drobných básnických žánrů apod.; pokud jde o formu delší básně či prózy, odkazujeme na příklad běžně známý, protože by např. přetištění sestiny nebo villonské balady text příliš zatížilo.

Pokud to bylo nutné k pochopení problematiky teorie literatury, rozšířili jsme pozornost i na pojmy obecně estetické i lingvistické, pakliže s nimi literární věda pracuje.

Neskrýváme obtíže, které se stavěly práci do cesty a které se v ní nepříznivě odrážejí. Především se nepodařilo při kolektivním díle, na němž se podílely dvě desítky spolupracovníků s různými teoretickými předpoklady, rozmanitým školením, věkem i způsobem práce, docílit naproté jednotnosti pojetí. Jsme si vědomi toho, že tato rozdílnost přístupu, projevující se i v rozsahu jednotlivých hesel a ve způsobu zpra-

cování, přes redakční sjednocující úsilí v textu do jisté míry zůstala. Druhý problém, který byl řešen kompromisně, je abecední řazení víceslovných termínů. Nabízela se zásada řadit vždy pod substantivum (je realizována například u všech druhů rýmů, u většiny druhů románu), ale není vhodná obecně. Řadu pojmů hledá čtenář docela přirozeně pod přídavným jménem, např. husitská literatura, detektivní román, časoměrný systém, byronská povídka, pašijová hra, marxistická literární věda (zařazujeme pod m), ale leninská teorie odrazu je zařazena pod t apod. Větší přehlednosti slouží soustava odkazů, takže i pod substantivem najde v těchto případech čtenář informaci, kde hledat.

Protože v heslech se objevuje řada termínů, které nejsou tak podstatné, aby jim bylo třeba věnovat samostatný výklad, vysvětlení pojmu zůstalo v těchto případech pouze v rámci nadřazeného nebo příbuzného hesla a čtenář najde odkaz v rejstříku, který je mnohem bohatší než heslář a který uzavírá svazek.

U jednotlivých hesel uvádíme jenom speciální literaturu; díla souhrnná – poetiky, teorie literatury, lexikony – shrnuje závěrečný soupis.

Za ověření původu řeckých a latinských termínů děkujeme univ. prof. dr. Radislavu Hoškovi, CSc.

Druhé vydání slovníku je doplněno asi o třicet nových hesel; opravili jsme také tiskové chyby a doplnili soupis literatury předmětu o nová díla. Zlepšen a doplněn je také odkazový systém. Některá hesla byla zcela přepracována, jiná podstatně doplněna.

ŠTĚPÁN VLAŠÍN